

למדינה ללא אדמה אין סיכוי להתקיים במזרח התיכון

שמואל ריפמן

יו"ר המועצות האזוריות בישראל וראש מועצת רמת נגב

שאלה יסודית מעסיקה אותי בעת האחרונה, שאלה מהותית: של מי הארץ הזאת ושל מי הקרקע הזאת? כדי לנסות לענות על הדילמה העקרונית הזו אני חוזר אל ההיסטוריה של העם היהודי ואל מקורות היחס לקרקע כפי שמבינים אותו עמי העולם. אחת מבעיות היסוד של התנועה הציונית הנה שהיא ניסתה להביא את עם ישראל מהרכה גלויות למדינת-מולדת אחת וממצב שבו היינו פזורה למעמד של עם. כמשך אלפי שנים לא היו לנו, העם היהודי, זכויות בקרקע ומן הטעם הזה אני לא בטוח שהבינונו באמת, כעם, את משמעות המונח "אחיזה בקרקע". לעמים רבים אחרים יש קשר אישי-נפשי לקרקע. למשל, כמעט אי אפשר למצוא חקלאי צרפתי, גרמני או ערבי, שמוותר על הקרקע שלו. כל אלה שומרים על הקרקע באדיקות, מעבירים אותה מדור לדור ולעולם לא מוותרים עליה. אנחנו לא כאלה. אולי זה נובע מכך שעם ישראל, מקבלי ההחלטות שלו, השרים, במקרים מסוימים גם בתי המשפט – לא הפנימו את החשיבות של הקשר בין אחיזה בקרקע לבין השמירה על התרבות הרוחנית והצביון היהודי כמקשה אחת. או במילים אחרות, את זכותו של עם ישראל לקרקע במדינת ישראל. וייתכן שמכיוון שבעיית היסוד הזאת עדיין לא פתורה, הגענו לתחלואי הקרקע הרבים שאיתם אנחנו מתמודדים.

מנקודת הראות שלי, המאבק של מדינת ישראל כיום איננו על הקרקעות ביהודה ובשומרון, הוא גם לא על הקרקעות בגבולות '67. המאבק שלנו כיום הוא על ההבנה שלעם היהודי יש קרקע בתוך מה שאני קורא, תוכנית החלוקה של '47. אני לא משוכנע שאנחנו, כעם וכמדינה, מבינים את המשמעויות של הקשר אל הקרקע. וזה, לדעתי, שורש הבעיה של הרבה מאוד החלטות המתקבלות על ידי גופים שלטוניים בישראל. בכל מה שקשור בניהול משאבי הקרקע על ידי המינהל, ניתן לראות בבירור כי "המלך הוא עירום בכל מה שקשור בקרקע".

מקובל לומר כי הבעיה של מינהל מקרקעי ישראל נובעת מבעיית כוח-אדם. לדעתי זו טעות. הבעיה לא נובעת מכוח-אדם, אלא מהשיטה הקיימת, שכובלת את הפקידות על כל רבדיה וגורמת להיותם חסרי יכולת לקבל החלטות. ובהעדר מדיניות ברורה, המינהל תקוע אי שם בעבר. בסופו של דבר, כוחות השוק ובעלי ההון הם שמנהלים את המינהל ובזכותם מתפתחת מדינת ישראל. לא שאני תומך בתופעה ולא שאני תומך בפיתוח שמתקיים רק באזורי ביקוש, אבל זאת המציאות. המציאות העגומה. לפקידות אין סמכויות ואין אחריות. לא מפני שהאנשים במינהל לא טובים, אלא פשוט מפני שלא נותנים להם להפעיל סמכויות. ככל המגעים שלי עם המינהל לא מצאתי פקיד אחד במחוז כזה או אחר שיש בידי שני המרכיבים הבסיסיים החיוניים לקבלת החלטות – אחריות וסמכויות. יכולים לדבר על רפורמות יפות מכאן ועד להודעה חדשה, אבל עד שלא תשתנה השיטה, שום דבר מהותי לא ישתנה. על רקע זה, לפי דעתי צריך לפזר את המינהל ולהקים מנגנון אחר שיטפל ביעילות במשאב הקרקע למען תושבי ישראל.

אכן נגף גדולה עומדת כמכשול בפני יחסיו של המינהל עם הציבור – יחסי קרן קימת והמינהל. לכאורה הכול נראה טוב ויפה. אבל למעשה שני הגופים האלה נתונים במצב של "חיבוק דוב", וזה מביא לפגיעה קשה באדמות העם היהודי. כדי לפתור את הסכנות הטמונות בחיבוק הדוב הזה אני מציע להפריד באופן מוחלט בין המינהל לבין קק"ל, כדי שכל אחד משני הגופים החשובים האלה יוכל לנהל את מדיניות הקרקעות שלו והשימוש בהן על פי מטרותיו הוא.

המדיניות הקרקעית הנהוגה כיום בישראל מתייחסת אל הגליל ואל הנגב כמקשה אחת עם מרכז הארץ, למרות כל האמירות היפות על מתן העדפה לגליל ולנגב. כלומר, העדיפות הדרושה הזאת לנגב ולגליל לא קיימת בפועל. מלכיה ורשפון, הן היינו הך בעיני מקבלי ההחלטות. משמר הנגב ובני ציון מצויים בעיניהם באותה קטגוריה. רק כדוגמה: ממש בימים אלה החליט המינהל על עצירה מוחלטת של ההרחבות ביישובים במרחב הכפרי. כאשר בוחנים מי הנפגעים העיקריים מהחלטה זו, מוצאים ברשימה את משמר הנגב ואת גבים הנמצאים ב"עוטף עזה", או את מלכיה ויישובים אחרים שרוצים להתרחב ושזקוקים להתרחבות. לעומת זאת, ביישובים שבמרכז הארץ מרבית ההרחבות נעשו והן כבר היסטוריה.

מבלי להסתתר מאחורי מילים גבוהות יש לומר את האמת המרה: מדינת ישראל איכרה

מזמן את השליטה בניהול הקרקע בנגב. כאשר מדברים על רשות חדשה לפתרון בעיות הקרקע בנגב – יש לי חרשות. עד כה לא אישר האוצר גם לא שקל אחד להפעלת הרשות החדשה. מאז הוקמה המדינה קמו עשרות רשויות שנכשלו במימוש משימותיהן וגם הרשות החדשה לא תטפל, לא תפתור ולא תדאג, כי בסופו של דבר מקור ההחלטה על הקמת הרשות החדשה טמון במאבק בין מינהל מקרקעי ישראל לגופים אחרים.

**"המינהל וקק"ל
נחונים במצב של
"חיבוק זב" והדבר
מביא לפגיעה
קשה באדמות
העם היהודי.
כדי לפתור את
הסכנות הטמונות
בחיבוק האומלל
הזה צריך להפריז
באופן מוחלט
וחד-משמעי בין
המינהל לבין
קק"ל".**

יש מי שתולים בהקמת הרשות החדשה תקוות לשינוי, אך האמת המרה היא שבשנים הקרובות תחול עצירה מוחלטת בכל מה שקשור בטיפול המדינתי בקרקעות בנגב, ותהליך ההשתלטות הברווית רק יגבר. במצבים מן הסוג הזה אין ואקום.

כדי להבהיר כמה המדובר, אביא כדוגמה את מה שקורה בקיבוץ שלי, רביבים. קק"ל רכשה את קרקעות רביבים כבר בשנות ה-30. אני חי ברביבים מגיל 12 ומאז ילדתי מלווה אותי התמונה של קבוצת אנשים במעילים הולכים בשדות באמצע הקיץ ורוכשים את קרקעות בקעת רביבים. זו היתה הרכישה הראשונה. עכשיו, למרבה הצער, צריך לרכוש את השטחים האלה, שלנו, פעם נוספת, מכיוון שכל הקרקעות האלה נתפסו על ידי הברווים. ובכך לא די. המדינה מעניקה לברווים יתרונות שאף תושב אחר במדינה אינו מעז אפילו לחלום לקבל. ביישובים ברווים, לדוגמה ביישוב שנקרא באר חיל, מאשר המינהל מגרשים בשטח של 4.5 דונם, ללא כל מרכז. לגבי היהודים המצב שונה לחלוטין. אין

כיום בנגב יהודי אחד, ביישוב קהילתי, שמקבל שטח של 4.5 דונם. ביישוב אחד בלבד אפשר מגרש הקרוב בשטחו למה שמקבלים הברווים. היישוב נקרא עיזוז והוא שוכן בסוף העולם שמאלה, קילומטר מגבול מצרים. בעיזוז יש 10 מגרשים בני 4 דונם. האם מסרנו אותם לכל המרבה במחיר? לא. זה אסור. אנחנו מחויבים להוציא את המגרשים האלה למכרז. במילים פשוטות, ברור כי קיימת בנגב אפליה, אבל זו אפליה לרעת היהודים ולטובת הברווים.

אך זה לא כל הסיפור. השתלטות בלתי חוקית על קרקעות המדינה קיימת גם במרכז הארץ. לפני זמן לא רב סירתי באזור שנקרא פרדס ניר, בלב מדינת ישראל, וחשכו

עיני: השתלטות על קרקעות המדינה ובנייה בלתי חוקית. שמעתי אלף ואחד הסברים לתופעה, אבל הכול תירוצים. בפועל זה מעשה של יום יום. גם במרכז המדינה, לא רק בנגב ובגליל, יש השתלטות בלתי מורשית על קרקעות. ממש איש הישר בעיניו יעשה. ומה עושה המדינה בעניין זה? לא כלום אחר גדול.

אין לי ארץ אחרת. אין לי מקום אחר שאני יכול ללכת אליו. אני מתכוון לחיות פה ואני גם מקווה שהילדים שלי יחיו פה. אל תמנעו ממני ומשכמותי להיאחז באדמה הזו שלנו. למדינה ללא אדמה אין סיכוי להתקיים במזרח התיכון – לא החדש ולא הישן.